

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsplanering,
trädgårds- och jordbruksvetenskap

Våtmarken i odlingslandskapet

En attitydundersökning bland jordbrukare i Segeåns avrinningsområde

Jonathan Sjöström

Självständigt arbete • 10 hp • Grundnivå, G1E

Lantmästare - kandidatprogram

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Alnarp 2013

Våtmarken i odlingslandskapet - en attitydundersökning bland jordbrukare i Segeåns avrinningsområde

Wetlands in the agricultural landscape - an attitude survey among farmers in the outflow area of Segeå.

Jonathan Sjöström

Handledare:	Jesper Persson, forskare, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU
Biträdande handledare:	Gösta Regnéll, våtmarksstrateg, fiske- och vattenvårdsenheten, Länsstyrelsen Skåne
Examinator:	Catharina Alwall Svennefelt, universitetsadjunkt, Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi, SLU

Omfattning: 10 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G1E

Kurstitel: Examensarbete för lantmästarprogrammet inom lantbruksvetenskap

Kurskod: EX0619

Program/utbildning: Lantmästare - kandidatprogram

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2013

Omslagsbild: Jonathan Sjöström

Serietitel: nr: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: våtmark, odlingslandskap, biotopskydd

Keywords: wetland, farm land, habitat protection, agricultural landscape

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsplanering,
trädgårds- och jordbruksvetenskap

FÖRORD

Lantmästare - kandidatprogrammet är en treårig universitetsutbildning vilken omfattar minst 180 högskolepoäng (hp). En av de obligatoriska delarna i denna är att genomföra ett eget arbete som ska presenteras med en skriftlig rapport och ett seminarium. Detta arbete har utförts under programmets andra år och kan till exempel ha formen av ett mindre försök som utvärderas eller en sammanställning av litteratur vilken analyseras. Arbetsinsatsen ska motsvara minst 6,7 veckors heltidsstudier (10 p).

Jag har själv varit intresserad av våtmarker ända sedan min far anlade en våtmark för cirka åtta år sedan. Därför ville jag undersöka jordbrukares åsikter i ämnet.

Ett varmt tack riktas till alla personer som har hjälpt mig under arbetets gång, inte minst till mina handledare Jesper Persson, SLU och Gösta Regnéll, Länsstyrelsen Skåne, för bra respons. Jag vill också tacka Kristina Ascárd som har bidragit med goda råd, samt de personer som jag intervjuat för att de tagit sig tid och bidragit till intressanta samtal.

Catharina Alwall Svennefelt, universitetsadjunkt på Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi, SLU, har varit examinator.

Alnarp maj 2013.

Jonathan Sjöström.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<u>SAMMANFATTNING</u>	1
<u>SUMMARY</u>	3
<u>INLEDNING</u>	5
<u>MATERIAL OCH METOD</u>	6
<u>LITTERATURSTUDIE</u>	7
<u>RESULTAT</u>	11
<u>DISKUSSION</u>	16
<u>DISKUSSION</u>	19
<u>REFERENSER</u>	20
<u>BILAGA 1</u>	22
<u>BILAGA 2</u>	23

SAMMANFATTNING

Från förhistorisk tid till 1800-talets modernisering av jordbruket, har våtmarkerna spelat en betydande roll för människans val av bosättning och överlevnad. Man vet att i till exempel Skåne och Mälardalen är hela 90 % av våtmarkerna borta. Våtmarker tillhör landets mest artrika naturtyper. Fortsatt utdikning av våtmarker skulle leda till en stor utarmning av faunan och floran. Dessutom är det sedan länge känt att våtmarker fungerar som närsaltfällor. Eftersom olika utsläppsbegränsande åtgärder varit otillräckliga, har anläggning av våtmarker blivit en viktig åtgärd för att minska kväveutsläppet till havet.

Fram till 1960-talet dikades våtmarker ut med statliga bidrag för att öka mängden jordbruksmark. Myndigheterna har sedan 1990-talet istället strävat efter att markägarna ska anlägga nya våtmarker och restaurera de gamla. I denna process är det viktigt att få jordbrukare att frivilligt - mot en viss ersättning - anlägga våtmarker på sina marker. Syftet med den här studien är att belysa varför lantbrukare väljer att anlägga eller inte anlägga våtmarker på sina gårdar. Målsättningen är att ge ökad kännedom om jordbrukares inställningar till våtmarker. Detta kan i sin tur öka insikten bland dem som arbetar för att etablera fler våtmarker.

I uppsatsen har en halvstrukturerad forskningsintervju¹ använts. Genom att använda öppna frågor formulerar intervjupersonen själv svaret och bestämmer på så sätt svarets längd och innehåll. Gösta Regnéll, våtmarksstrateg på Länsstyrelsen Skåne, lämnade information om vilka jordbrukare som anlagt våtmarker i Segeåns avrinningsområde, vilket ligger i sydvästra Skåne. Samtliga ställde upp på intervju. Detta område ansåg Regnéll vara lämpligt att undersöka, med tanke på att många våtmarker har anlagts i trakten. Jordbrukare som varit positiva till våtmarker kände till jordbrukare i närheten som ännu inte har anlagt någon våtmark, vilket resulterade i att även jordbrukare i den kategorin kunde kontaktas.

Det framgick tydligt att miljöfrågan är mycket viktig för i princip samtliga informanter². Det är till största delen tack vare miljö- och estetiska aspekter som våtmarkerna har anlagts. Enligt flertalet av de intervjuade har fler fåglar tillkommit på gården i och med våtmarksanläggningen. Huruvida fåglarna är ett positivt eller negativt tillskott på gården var det spridda åsikter om. Cirka hälften av jordbrukarna uppskattar fåglarnas vistelse på sina gårdar. Dessa påpekade att värdet som fåglarna ger är större än den negativa skadegörelse de kan förorsaka. De som bestämt sig för att inte anlägga någon våtmark, ansåg att fåglarna är den största faktorn till det beslutet. Informanterna nämnde bland annat att tusentals gäss har gjort stor skada på fälten. Det finns således en rädsla att våtmarker ökar antalet fåglar i området. En informant ansåg tvärtom, att det har liten betydelse om det finns en våtmark på gården, fåglarna kommer till fälten ändå. Djur- och fågellivet spelar alltså en stor roll vare sig man vill anlägga våtmark eller inte.

---

¹ Halvstrukturerad forskningsintervju: öppna intervjufrågor.

² Informant: person som intervjuas i en undersökning.

Beslutet att göra en våtmark är inte beroende av om gården är stor eller liten, eller hur pass bra lönsamheten är. Så länge markägaren känner flera mervärden med våtmarken spelar det ingen roll. De som inte ville anlägga våtmark motiverade detta med brist på pengar och intresse, att marken arrenderades eller att våtmarker för med sig skadegörare. Av dessa anledningar är det troligtvis hur stort intresset av våtmark är som styr om en anläggning genomförs eller ej. I intervjuerna framgick det tydligt att flertalet av informanterna tyckte att de ekonomiska stöden är betydande för att våtmarker skall anläggas. Att slopa stöden skulle antagligen snabbt resultera i att färre antal våtmarker byggs.

SUMMARY

From prehistoric time until the modernization of agriculture in the 1800s, wetlands played an important role in human settlement and survival. In Skåne and Mälardalen 90 % of the wetlands are gone. Wetlands are among the most species-rich habitats. Continued drainage would cause a large depletion of the flora and the fauna. It is also long known that wetlands may function as nutrient traps. As various pollution control measures prove inadequate, the wetland has become an important measure to reduce nitrogen discharge to the sea.

Wetlands in Sweden were frequently drained until the 1960s to increase the amount of agricultural land. Since the 1990s governments instead have been trying to promote the establishment and restoration of wetlands. In this process it is essential to get farmers to build wetlands on their land voluntarily, with some compensation. The purpose of this study is to clarify why and why not farmers construct wetlands on their farms. The aim is to contribute to the discussion on the establishment of wetlands and to increase the awareness of farmers' attitudes on the subject.

Semi-structured research interview³ has been used. By using open questions, I got the interviewee to formulate the answer; thus he/she could freely determine the length and content of the answer. Gösta Regnéll, wetland strategist at the County administration, Skåne, provided contact information for farmers who have constructed wetlands in the Segeå watershed in the southwest of Skåne. Almost all of them lined up for the interview. Data regarding farmers who have not built any wetland could not be obtained from Regnéll. However, the farmers interviewed knew farmers in the neighbourhood who had not constructed any wetland. In this way, farmers in that category could be contacted, too.

It was obvious that the environmental issue is essential for almost all informants⁴ who had built wetlands. It is mainly thanks to environmental considerations, and/or the aesthetic aspect the wetlands have been constructed. The majority of respondents have more birds staying on the farm now. It was different opinions about whether the birds are a positive or a negative contribution to the farm. Almost half of the informants appreciate that birds stay on their farms. They thought that the value which the birds give is greater than the negative vandalism caused by them. Those who have not built any wetland considered birds to be the main factor preventing them from building a wetland. They mentioned that thousands of geese have done great damage to their fields. There is thus a fear that wetlands are causing the increased number of birds. Another informant, on the opposite, thought that it does not matter if you have a wetland on the farm - the birds will come to the fields anyway. The attitude to bird life thus plays a major role whether the farmer wants to build a wetland or not.

---

³ Semi-structured research interview: open interview questions.

⁴ Informant: a person who is interviewed in a survey.

The most important factor when wetlands are built is probably that the farmer finds a great value in the subject. As long as the landowner finds many values in the wetland it does not matter if the estate is small or large, or how good the profit – if any - is. Those who did not want to build a wetland justified it with lack of money and interest, or that the land was leased and that wetlands bring too many birds. In the end, the key issue is probably how much interest the farmer takes in wetlands. The interviews clearly showed that the majority of respondents felt that the economical support is important. Reduction of the support money would probably quickly result in fewer wetlands built.

INLEDNING

Bakgrund

Min far anlade en våtmark för cirka åtta år sedan och ämnet har intresserat mig sedan dess. Under mer än hundra år har det normala varit att försöka tillintetgöra de av allt att döma värdelösa "vattensjuka markerna" och ställa om dem till "användbar" åkermark. Detta har lett till att det nu finns ett stort behov av att öka variationen i landskapet, särskilt i slättbygderna, vilket exempelvis kan ske genom våtmarksanläggning. Resultat visar att anläggning av våtmarker bland annat minskar kvävebelastningen på vattendrag och havsområden och är positivt för fauna, flora och friluftsliv. Våtmarker har visats vara mer kostnadseffektiva jämfört med de flesta andra kvävebegränsande åtgärder. Fler våtmarker bör anläggas för att kunna nå Sveriges riksdags miljökvalitetsmål "ingen övergödning" och för att öka den biologiska mångfalden. Det rationella och moderna lantbruket strävar å andra sidan efter att producera så mycket livsmedel som möjligt. Våtmarker anses fortfarande av många vara ett hinder för det högproduktiva lantbruket (Lundström et al., 2001).

Syfte och mål

Uppsatsens syfte är att undersöka *varför* respektive *varför inte* lantbrukare väljer att anlägga våtmarker på sin fastighet. Vad finns det för intressen för en jordbrukare/markägare att uppföra en våtmark? Målet är att ge en ökad insikt i lantbrukares attityder i ämnet, som i sin tur kan öka förståelsen hos exempelvis länsstyrelser och kommuner, vilka arbetar för att anlägga fler våtmarker.

Frågeställning

Min frågeställning är: "varför väljer lantbrukare att anlägga eller inte anlägga våtmarker på sin fastighet?"

Avgränsning

Undersökningen avgränsades till cirka 15 jordbrukare, verksamma i Segåns avrinningsområde, i sydvästra Skåne. Intervjuer genomfördes både med jordbrukare som har anlagt våtmarker och jordbrukare som inte har gjort det.

MATERIAL OCH METOD

Metod

I arbetet har litteraturstudier och intervjuer använts. Bakgrunden till min rapport är en litteraturstudie som ger överblick i våtmarkens historia och egenskaper. I litteraturstudien framgår också våtmarkens betydelse, bland annat med dess miljövinster. Det framgår också vilka ersättningar som går att få om våtmarker önskas anläggas och restaureras. Bland annat har rapporten "Våtmarkerna och dess betydelse" (Löfroth, 1991) använts, som skildrar våtmarkernas betydelse på ett mycket utförligt sätt.

Kvalitativ metod

I detta arbete har den kvalitativa metoden används. Kvalitativ metod innebär att man får en fördjupad insyn i informantens åsikter. Informanten svarar från sitt perspektiv, där denna har möjlighet att svara utan "begränsningar". Då formulerar intervjupersonen själv svaret och bestämmer därmed svarets längd och innehåll. Man kommer åt den "detaljerade informationen" (Denscombe, 2009). Hade istället riktade frågor som till exempel "ja och nej" som är vanligt i kvantitativa studier (Denscombe, 2009) använts skulle man inte fått ut lika ingående svar. Den kvalitativa metoden passar bäst i detta arbete, för att man får djupare inblick i informanternas åsikter och attityder gällande våtmarker. I intervjuerna har en halvstrukturerad intervju använts (se bilaga 1), det vill säga öppna intervjufrågor. Att informanten själv formulerar svaren resulterar i att dessa blir mer trovärdiga och utvecklade. Fler av jordbrukarnas åsikter yttras med hjälp av metoden, åsikter som kanske inte är förväntade (Denscombe, 2009).

Urval och genomförande

Vid examensarbetets början kontaktades Gösta Regnéll, våtmarksstrateg på Länsstyrelsen Skåne, som gav information om jordbrukare som har anlagt våtmark i Segeåns avrinningsområde, vilket är beläget i sydvästra Skåne. Detta område ansåg Regnéll vara ett lämpligt område att undersöka, med tanke på att ganska många våtmarker har anlagts i området. Uppgifter gällande lantbrukare som ej har anlagt någon våtmark, kunde ej fås av Gösta Regnéll. Jordbrukare som varit positiva till våtmarker kände dock till andra lantbrukare i närheten som inte har anlagt någon våtmark. Detta resulterade i att även jordbrukare i den kategorin kunde kontaktas. Samtliga förfrågade ställde upp på intervju. Jordbrukarna intervjuades per telefon och stödanteckningar fördes vid samtalen, som sedan renskrevs direkt efter att samtalen avslutades. Analys av alla intervjuer har gjorts genom att sammanfatta innehållet (se bilaga 2).

LITTERATURSTUDIE

Vad är en våtmark?

Det finns flera definitioner på begreppet våtmark. Begreppet används med skilda betydelser inom olika samhällssektorer. Definitionen som tillämpas i naturvårdsverkets rikstäckande våtmarksinventering är: "Våtmark är sådan mark där vatten under en stor del av året finns nära under, i eller strax över markytan samt vegetationstäckta vattenområden" (Löfroth, 1991). För att ett område ska kunna kallas för våtmark skall minst 50 % av växtligheten vara hydrofil, det vill säga vattenälskande. Till våtmarkerna i odlingslandskapet räknas bland annat vattenförande diken och kanaler, fuktängar, kärr, vattendrag och åar (Jordbruksverket, 2001).

Våtmarker kan delas in i följande kategorier:

Mossar: myrar (torvbildande våtmarker som inte påverkas av sjö- och havsvatten eller vatten från vattendrag) som ej påverkas av vatten från fastmarken och kan vara skogsbevuxna.

Kärr: benämning på myrar som till viss del påverkas av fastmarksvatten och kan vara öppna, buskbeklädda, glest eller tätt trädäckta.

Blandmyrar: myrar som består av en blandning av mosse- och kärrelement.

Stränder: våtmarker som påverkas av vatten från sjöar, hav eller vattendrag. Dessa kan vara skogsbevuxna och kallas då strandskogar eller sumpskogar.

Övriga våtmarker: fuktiga till våta marker som ej är stränder eller torvmarker. Till exempel fukthedar, fuktängar och vissa sumpskogar (Löfroth, 1991).

Den totala våtmarksarealen i Sverige är 9,3 miljoner hektar det vill säga ungefär 10 % av hela landet. Största andelen är sumpskogsareal och minsta andelen är öppen våtmark på mineraljord. Under 1930-talet då jordbruksarealen i Sverige var som störst var cirka 10 % av åkermarken torvmarker som uppodlats, åtminstone i Sydsvrige. En viss del av dessa finns kvar medan de flesta har beskogats och en liten andel återförsumpats eller blivit fuktängar (Löfroth, 1991). Alltsedan förhistorisk tid fram till 1800-talets modernisering av jordbruket har våtmarkerna spelat en viktig roll för människans bosättning och överlevnad. Våtmarkens höga och hållbara produktionsförmåga, främst av starrhö, var ytterst viktig. Den avgjorde hur många djur som kunde utfodras under vintern. Man utnyttjade våtmarkerna både som slåttermark och betesmark. Bladvass användes dessutom till taktäckningsmaterial. Sjöar och vattendrag nyttjades till fiske och sjöfågeljakt. Innan vägar och järnvägar började byggas var våtmarkerna dessutom viktiga transportleder, inte minst vintertid (Svensson et al., 2001). Under 1700- och 1800-talet drabbades Sverige av försörjningskris. Maten till den växande befolkningen räckte inte till. För att kunna öka produktionen infördes nya odlingsmetoder. Sjöar sänktes, våtmarker dränerades och ställdes om till åkermark. Detta genomfördes med hjälp av markavattning som till exempel sjösänkningar, täckdikning och invallning. Vallodlingen fick sitt genombrott och höet skördades alltmer på åkermark istället för

på översvämnings- och våtmarker (Svensson et al., 2001). Den omfattande markavattningen påbörjades först under senare hälften av 1800-talet. Beräkningar på hur stor areal av våtmark som omformats till åkermark är svåra att göra. Dock vet man att i till exempel Skåne och Mälardalen är hela 90 % av våtmarkerna borta och att det i början av 1900-talet fanns cirka 600 000 hektar odlad torvmark, som tidigare varit våtmark, i Sverige. De våtmarkstyper som främst har markavattnats är kärr, sumpskogar och fukthedar (Löfroth, 1991). De våtmarker som under senare år har anlagts med samhällets stöd, passar i huvudsak inte in i Löfroths definitioner. De utgörs nämligen oftast av grunda dammar.

Våtmarkernas betydelse

Våtmarkerna utgör biotoper för ett stort antal våtmarksbundna växt- och djurarter. De fungerar också som kompletterande och/eller alternativa livsmiljöer för ett ännu större antal växter och djur. Våtmarkerna är därmed en av landets mest artrika naturtyper. De hyser unika ekologiska system och är en viktig beståndsdel för andra större ekologiska sammanhang som till exempel skogsekosystemen. En fortsatt utdikning av våtmarker skulle särskilt i södra och mellersta Sverige leda till en stor utarmning av faunan och florans. Den naturliga vattenföringen (den mängd vatten per tidsenhet som rinner fram i ett vattendrag) och de naturliga vattenståndsvariationerna i sjöarna bildar förutsättningar för naturliga vegetationszoner. Dessa zoner och vegetationstyper är i sin tur livsmiljöer för många djurarter som försvinner om den hydrologiska (hydrologi: läran om vattenförhållandena på jorden) balansen rubbas (Löfroth, 1991).

Att våtmarker fungerar som närsaltfällor är känt sedan länge. Allteftersom olika utsläpps begränsande åtgärder varit otillräckliga, har anläggning av våtmarker blivit en allt mer viktig åtgärd för att minska kväveutsläppet till havet. Reningen av närsalter i en damm sker med hjälp av flera naturliga processer. I inloppsvattnet som tillförs våtmarken finns partiklar som sjunker till botten (sedimenterar) när vattenhastigheten avtar. Partiklarna kan också fastna i våtmarkens vegetation. På grund av detta stannar kväve och fosfor som är bundet till partiklarna kvar i dammen. Reningen av fosfor, som till största delen är bundet till lerpartiklar, sker främst genom sedimentation, medan det mesta av kvävereningen sker genom bakteriella processer på våtmarkens botten och vattenväxternas ytor. Dessa bakterier omvandlar vattenlösligt nitratkväve till ofarlig kvävgas, vilken försvinner upp i luften. Denna process kallas för denitrifikation. Våtmarkernas växter tar också upp närsalter från vattnet när de växer, men näringen återförs till vattnet eller botten, när växterna dör eller bryts ner (Leonardson, 1994). Många undersökningar har också visat att vattnets innehåll av bekämpningsmedelsrester minskat efter att dessa har passerat en våtmark. Likaså har mängden patogena (sjukdomsalstrande) bakterier och metaller visats minska. Våtmarker fungerar även som en säkerhetsspärr vid utsläpp av oljeföroreningar. Dessa har också en dämpande effekt på höga vattenflöden, vilket leder till mindre erosion och minskad partikeltransport i vattendragen nedströms. Detta är bland annat positivt för bottenfauna och fisk (Hagerberg et al., 2004).

Våtmarkerna har i stora delar av Sverige betydelse för kännedomen om det äldre kulturlandskapet. Många våtmarker har kulturhistoriskt värdefulla landskapselement. Genom slåtterarbetet har stora våtmarksområden påverkats av mänsklig aktivitet. Lämningar från historisk tid är bland annat lador, hägnader, hässjor, vattenledningar, diken och dämningar (Tonderski et al. 2002). Öppna våtmarker, framförallt myrar, är några av de äldsta öppna landskapstyperna i Sverige. Känslan av ursprunglighet, orördhet och ibland också avlägsenhet skapar en positiv friluftskänsla. Våtmarkerna har stor betydelse för rekreation, naturupplevelse och för produktion av bär. För vilt, såsom älg och rådjur, spelar våtmarkerna också en viktig roll. På de öppna våtmarkerna kan djuren vara ostörda från både människor och besvärande insekter. Våtmarker kan också bli fina skridskoisar samt vara bra fiskevatten, med möjlighet till öring- och karpfiske (Persson, 2007).

Att anlägga eller restaurera våtmarker

Det finns ekonomiskt stöd att söka för anläggning, restaurering och skötsel av våtmarker. Att anlägga en våtmark är en miljöinvestering som ingår i länsstyrelsens kategori "utvald miljö". Det är länsstyrelsen i det län som våtmarken ska anläggas i som bestämmer om ersättning är möjlig att få. Vid anläggning av våtmark går det i bästa fall att få ersättning för hela anläggningskostnaden. Detta gäller större våtmarksprojekt där länsstyrelser, kommuner eller konsulter tagit initiativ till anläggningen. Hur stor ersättningen blir är det länsstyrelsen som bestämmer. Ersättningen skiljer sig åt mellan län och enskilda projekt. När en slutbesiktning av våtmarken är godkänd måste ett femårigt åtagande för miljöersättningen "skötsel av våtmarker" sökas. Våtmarken måste vårdas i 20 år efter slutbesiktningen (Jordbruksverket, 2013).

Ersättningar

Det finns två olika former av ersättningar för våtmarker och dessa ingår i "Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013" (Länsstyrelsen, 2013). Den ena är miljöinvestering som är stöd för anläggande och restaurering av våtmark. Miljöinvesteringsersättningen ges först och främst till våtmarker som renar växtnäring, vilken har läckt från jordbruksmark, eller till våtmark som gynnar den biologiska mångfalden med fokus på hotade arter. Det går att få upp till 90 procent ersättning, men pengarna räcker inte till alla som söker. På grund av detta väljer Länsstyrelsen ut de projekt som bedöms göra störst nytta för miljön. Den andra ersättningen som går att få är miljöersättning som är stöd för skötsel av våtmarker. Ett av kraven är att våtmarken måste ha anlagts eller restaurerats under 2007 eller senare. Om det sker betning eller slåtter på våtmarksområdet är det även möjligt att få gårdsstöd och miljöersättning för skötsel av betesmark och slåtterängar, för den delen av våtmarken. Våtmarksstöden går också att få till våtmarker som används för bevattning (Länsstyrelsen, 2013). Genom att använda våtmarker för bevattning på sommaren skapas en vattennivåsänkning, vilket ibland kan vara positivt. När vattennivån varierar stressas igenväxningsvegetationen, vilket leder till att den inte breder ut sig för mycket i våtmarken (Strand, 2006). Merparten, cirka 61 %, av Skånes våtmarker är finansierade av Landsbygdsprogrammet. Ett flertal av dessa

anläggningar har dessutom fått medfinansiering från kommunen genom t ex Kävlingeå-, Höjeå- och Segeåprojekten. Av alla våtmarker i Skåne län har 21 % anlagts med privat finansiering och har då endast fått bidrag för skötsel (Lundström et al., 2001). Pengarna som används till anläggningen av våtmarken får jordbrukaren ligga ute med och sedan rekvirera efter det att fakturorna är betalda. Under projektets gång är det dock möjligt att ansöka om delutbetalningar, förutsatt att till exempel en delfaktura eller faktura för projektering har erhållits. Innan våtmarken är slutbesiktigad går det att få upp till 80 procent av ersättningsbeloppet. När slutbesiktningen är godkänd fås de sista stöden (Lundström et al., 2001).

Anmälan och samarbetsprojekt

Vid anläggning av våtmarker med ett vattenområde som är mindre än fem hektar är man tvungen att göra en anmälan enligt miljöbalken. Anmälan ska lämnas till Länsstyrelsen innan projektet startas. Länsstyrelsen utreder vilken påverkan våtmarken har på omgivningen, till exempel får inte floran, faunan, fiske eller enskilda intressen påverkas negativt. Om en våtmark ska bli över fem hektar måste ett tillstånd från Mark- och miljödomstolen i Växjö (för Skånes del) sökas. Dock ska ansökan lämnas efter samråd med Länsstyrelsen. Är det ”uppenbart” att varken enskilda eller allmänna intressen skadas av våtmarken behövs inte tillstånd eller anmälan. I sådana fall är det dock verksamhetsutövaren som ska kunna bevisa att det går att göra ett undantag (Länsstyrelsen, 2013). I vissa avrinningsområden finns det kommunala samarbetsprojekt som hjälper till att skapa nya våtmarker. Då kan ofta gratis rådgivning och hjälp med utformning, pappersarbete och eventuellt extra ersättning fås. Exempel på samarbetsprojekt/-organisationer i Skåne län är Segeåprojektet, Kävlingeåprojektet/Kävlingeåns vattenråd, Höjeå vattendragsförbund/vattenråd och Ringsjöns vattenråd (Länsstyrelsen, 2013).

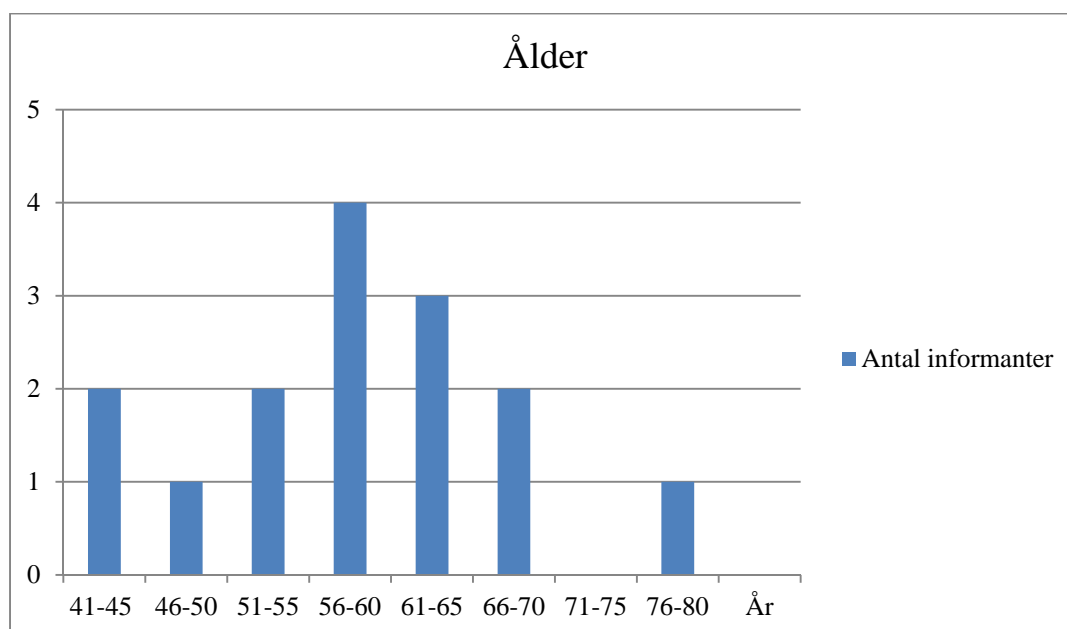
Kostnadseffektivitet

Nyttan av att anlägga våtmarker är mycket stor i Skåne län. Inom Landsbygdsprogrammet i Sverige används en tredjedel av hela våtmarksbudgeten till våtmarksanläggning i Skåne, vilket motsvarar ca 25 miljoner kr per år. Uträkningar visar att det kostar drygt 30-50 kr att avskilja ett kilo kväve i en skånsk våtmark (uträkningen är beräknad för anläggningskostnad och genomsnittlig rening under en 20-årsperiod). Vid jämförelse med till exempel sådd av fånggröda och vårbearbetning är dessa metoder hälften så kostnadseffektiva än våtmarker. Kostnadsbilden blir ännu bättre för våtmarkerna om utgifterna för våtmarksanläggning fördelas på alla miljötjänster som våtmarken inbringar, som rening av fosfor, vattenmagasinerings, biologisk mångfald och försköning av landskapet (Lundström et al., 2001).

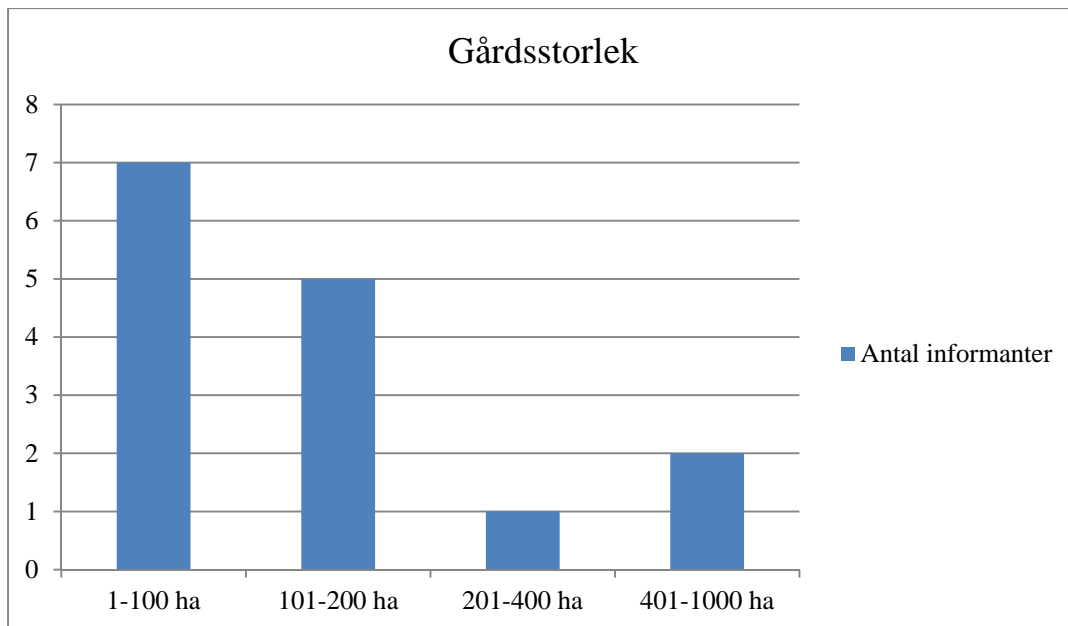
RESULTAT

Ålder, gårdsstorlek och produktionsinriktning

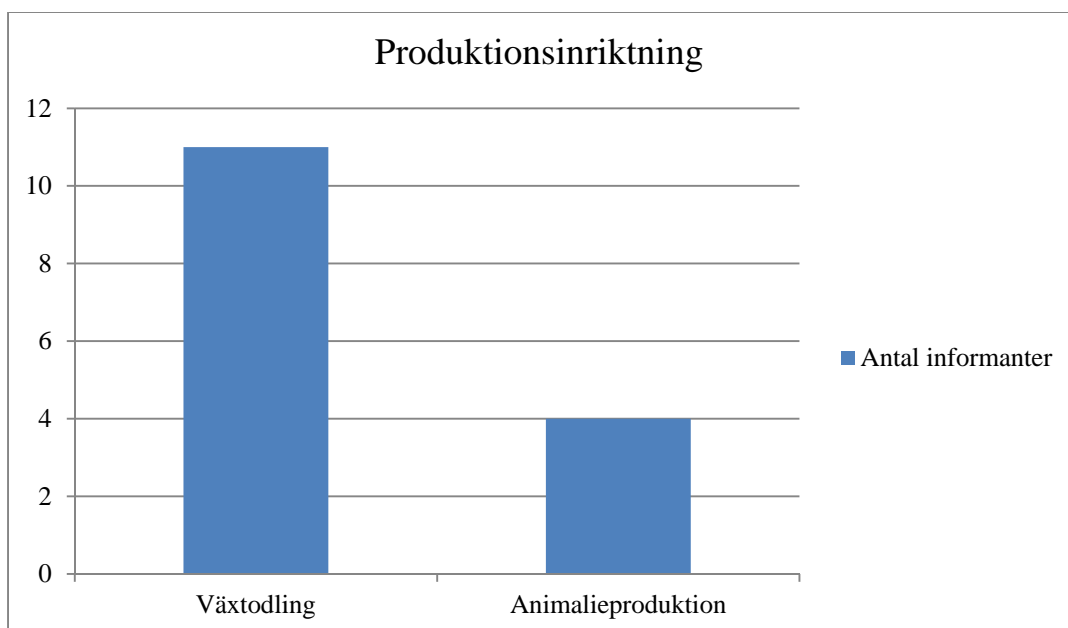
Åldern på informanterna sträcker sig mellan 42-77 år, se figur 1. Merparten av de som intervjuades är 56-65 år. De intervjuades gårdsstorlek har ett intervall mellan 16-1000 ha. De flesta gårdarna hade en storlek mellan 40-200 ha, se figur 2. Inom detta intervall ligger de flesta gårdsstorlekarna i Sverige överlag. Merparten av de intervjuade har växtodling som produktionsinriktning, se figur 3. Bara 4 av totalt 15 informanter har animalieproduktion som inriktning och endast 2 av informanterna är kvinnor.

Figur 1. Informanternas ålder, merparten av de som intervjuades är mellan 56-65 år.

Figur 2. Diagrammet visar de intervjuades gårdsstorlek, de flesta gårdarna har en storlek mellan 1-200 ha.

Figur 3. Merparten av informanterna har växtodling som produktionsinriktning.

Miljöaspekten och djurlivet

Att våtmarker fungerar som närsaltfällor är välkänt sedan en längre tid. Nästan samtliga informanter anser att våtmarker är bra för miljön. Att våtmarker fungerar som en kvävefälla nämns som första positiva faktor bland tre av totalt femton informanter. Informant A framhåller att anläggningen anlades främst tack vare våtmarkens kväveupptag, att den påverkar miljön positivt. De informanter som nämnde miljöeffekter har samtliga ett stort natur- och miljöintresse (Intervju A, C, E, G, I, J, L, M). Informant E har lagt märke till att den biologiska mångfalden har ökat i området kring sin våtmark, med bland annat ökat antal fåglar, vilket informanten tycker är glädjande. Just fåglarna hade de som intervjuades olika åsikter om. Cirka hälften av informanterna är positivt inställda till fåglarna. Dessa tycker att det är glädjande att se fåglar på sin mark och de finner stort värde i detta. En av jordbrukarna gläds bland annat åt att hägrar, ankor och glador ofta ses vid gårdens våtmark. Många informanter har ett stort jaktintresse, vilket gör att de mer än gärna välkomnar fler fåglar till deras marker. En jordbrukare har tidigare planterat in fasaner på gården. Fasaner och gäss brukar utfodras med cirka fem ton vete per år och cirka 100 gäss brukar skjutas per år. Informant G brukar njuta av att skåda många ankor och svanar som befinner sig på våtmarken (Intervju D, E, G, H, L, M, N).

De som tycker att våtmarken för med sig för mycket fåglar, anser att fåglarna gör för stor skada på fälten. Gäss äter både på det nysådda fältet och i den växande grödan. Informant J har inte anlagt någon våtmark på grund av rädslan att våtmarker för med sig ökat antal fåglar. Denne berättar att under den senaste vintern har tusentals gäss gjort stor skada på gårdens fält. Informant I finner inga nackdelar med fåglar som anländer på grund av våtmarken. Det gör däremot gårdens arrendator som brukar jorden. Fåglarna förstör även en del av grannens fält, vilket denna har påpekat ett antal gånger. De som var negativa till fåglarnas vistelse hade inte något jaktintresse. Privatpersonerna som bor i närheten ser dock positivt på våtmarken (Intervju F, I, J, K). Informant N tror att fåglarna skulle ha kommit till gårdens fält med eller utan våtmark. Det hade inte blivit mindre skadegörelse om våtmarken inte hade funnits, anser informanten. Våtmarker är som tidigare nämnt habitat åt många djurarter. Informant G uppskattar de små gröna grodorna som lever vid gårdens våtmark. Vid informant M:s våtmark har en liten damm byggts som är tänkt att vara habitat för en ovanlig grodart. Detta har gjorts för att bevara arten, vilket informanten tycker ska bli mycket spännande att följa. Grodorna brukar höras tydligt vid parningstiden (Intervju G, M). På några av de intervjuades våtmarker finns fisk och kräftor. Informant G har gäddor i en äldre damm, vilket denna tycker är mycket trevligt. Dessvärre åt fiskarna upp många fågelungar. I den nya våtmarken finns däremot ingen fisk tack vare detta lever flera fågelarter där. Informant O har själv tidigare gjort en liten damm som fisk har planterats in i, där sportfiskare betalar för att få fiska (Intervju G, O).

Det estetiska värdet

En annan faktor som samtliga informanter är ense om är att våtmarkens estetiska värde har stor betydelse. Vissa betonade värdet av att se en vattenspegel på gårdens marker. Informant E tycker att den största anledningen till våtmarksanläggningen är

den estetiska skönheten och rekreationen den ger. Under sommarhalvåret går informanten förbi våtmarken dagligen, vilket ger stor livskvalité. Informant M nämner att grannarnas natursköna våtmarker triggade till den egna våtmarksanläggningen. Dennes vänner blir hänförda när de kommer till gården och ser hur vacker våtmarken är (Intervju A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O).

Naturliga förutsättningar

Merparten av informanterna anser att det är mycket viktigt att de naturliga förutsättningarna för att anlägga våtmark finns på gården. Informant B har inte anlagt någon våtmark, då de naturliga förutsättningarna inte finns. Gården måste ha en lämplig plats för att det ska vara fördelaktigt på lång sikt att anlägga våtmark. Informant D:s gård har bra arrondering och om informanten skulle anlägga våtmark skulle arronderingen försämrats, anser denna. Informanten nämner också att vid en placering av våtmark mitt i ett fält skulle det bli dubbla körningar vid spridning av gödning, bekämpningsmedel och vid jordbearbetning. Logistiken skulle försämrats och slitaget på maskiner öka (Intervju A, B, D).

Flertalet av de som intervjuades tycker att man bör ha mark i lågt läge med bra avrinning i anslutning till gården för att anlägga våtmark. Marken som användes för att omställas till våtmark var ofta sumpig och dåligt dränerad och blev vanligtvis översvämmad på våren. Våtmarksanläggningen gjordes på mark som ej kunde odlas rationellt av samtliga informanter. Exempelvis omställdes mark där dräneringsrören låg för grunt, då rören ofta förstördes vid jordbearbetning. Ett annat exempel är informant E som anlade våtmarken på ett kärr, marken var tidigare granskog som hade drabbats av granbarkborre och var tvungen att avverkas. Informant I omställde åkermark där det fanns en underjordisk källa. Platsen var perfekt att anlägga våtmarken på, anser informanten. Att göra något annat med marken hade varit svårt, tillägger denna. I ett annat fall hörde en konsult från ekologgruppen i Landskorna av sig till informanten och sa att marken var lämplig för en våtmarksimplementering, då marken har ett öppet dike som leder till Segeå (Intervju A, B, C, D, E, F, G, I, J, K, M).

Bidragsfrågan

Bidrag kan, som tidigare nämnts, erhållas om marken följer specifika kriterier. Vissa av de som intervjuades tror att en höjning av bidragen skulle resultera i att fler våtmarker byggs. Andra informanter anser att det inte skulle göra någon skillnad om bidragen höjs, med motiveringen att investeringen görs på grund av natur- och miljöintressen, då det spelar mindre roll att inkomsten minskar. Informant A kommenterade att intäkterna blir mindre i och med omställningen och att det borde finnas möjligheter till att få högre bidrag. Informant D tycker att anläggningsstödet är mycket viktigt. Utan detta skulle inte våtmarken ha anlagts. Strax efter att informant G anlagt sin våtmark höjdes stödet från 20 000 kr till 70 000 kr, vilket denna tycker var en orättvis höjning. Bidragen ska självklart höjas allteftersom, men det måste vara en rimlig höjning för alla parter, anser informanten (Intervju A, D, F, G, K).

Gårdsstorleken

Åsikterna var olika gällande om gårdens storlek har en avgörande roll för att en våtmarksanläggning ska genomföras eller ej. Informant C som har en stor gård, vilken omfattar cirka 700 hektar, anser att större gårdar har lättare att avsätta mark för våtmarksimplementering. Förklaringen är att mindre gårdar som inte äger så mycket mark försöker få ut så mycket lönsamhet som möjligt av marken som ägs. Informant E, som äger 32 hektar, som kan anses som en relativt liten gård, ser dock inte våtmarken som ett hinder för gårdens verksamhet. Informant I finner så pass många mervärden i sin våtmark att en ny planeras inom en snar framtid, detta trots att gården anses som liten (Intervju C, E, I).

Inkomstförluster

Lönsamheten är en avgörande faktor för att en anläggning inte skett. Informant J anser att våtmarken är bra för miljön, men det är liten lönsamhet i jordbruket för tillfället. Med en våtmarkimplementering skulle lönsamheten bli ännu mindre, menar informanten. En annan kommentar i ämnet kom från informant O som tycker att inkomstförlusten är marginell. Visst är det ekonomiskt ineffektivt med våtmarker i ett rationellt jordbruk, men odlingslandskapet kommer till slut att likna en öken om fler våtmarker försvinner, menar informanten. Lönsamhetsproblematiken nämns av flera jordbrukare, såsom att det kan vara svårt att vara konkurrenskraftig om inkomsten minskar. Paralleller dras till USA och Ukraina som anses storleksrationalisera på tok för mycket och dessa anklagas att strunta i hållbar miljö. Ett annat exempel som nämns är att om åkermark köps för 400 000 kr/hektar är det svårt att avsätta mark för våtmark och samtidigt betala lånet. En informant anser att jordbrukare behöver utnyttja varje kvadratmeter på lönsammaste sätt för att överleva. Informant A tycker att det negativa med våtmarker är skötseln som behöver göras varje år i form av att slå sly (Intervju A, B, I, L N, O).

Hinder på vägen

Det finns en del hinder som kan sätta stopp för en våtmarksimplementering. En informant ville anlägga en våtmark på mark som arrenderades. Platsen för den tänkta våtmarken hade borrhål i närheten, vilka skulle kunna komma till skada om en våtmark uppförs. Den planerade anläggningen kunde därför inte genomföras. Informanten gav inte upp utan anlade en våtmark på sin egen gård istället, på mer passande mark. Hos en av de som intervjuades, avslogs våtmarksansökningen på grund av att två stora telekablar, med ett djup på cirka 60 cm, fanns i marken. Alla andra kriterier var uppfyllda men på grund av telekablarna avslogs ansökningen. Informant O nämner att det första hindret till att denna inte anlagt våtmark är att han arrenderar marken av sin far. Det andra hindret är att informanten trodde att det inte längre var möjligt att få något bidrag för anläggningen. Brist på tid och intresse var ytterligare anledningar. Skadegörelse av fåglar på fälten är också en bidragande orsak till att det inte finns någon våtmark på gården. Det enda som informant N tycker var negativt med sin anläggning är att informanten inte fick utforma våtmarken som denna ville. Om det skulle gjorts på jordbrukarens sätt hade inte fullt stöd erhållits (Intervju F, H, K, N, O).

DISKUSSION

Från förhistorisk tid till och med 1800-talets modernisering av jordbruket, spelade våtmarkerna en viktig roll för människans bosättning och överlevnad. Moderniseringen resulterade till att våtmarker dränerades och omställdes till åkermark, vilket bland annat har gjort att den biologiska mångfalden i odlingslandskapet har minskat, den hydrologiska balansen rubbats och att närsalter släpps ut i större mängder i våra hav och sjöar (Löfroth, 1991). Det är mycket viktigt att förstå att anläggning av våtmarker är ett av flera tillvägagångssätt för att uppnå miljömålet: ingen övergödning.

Leonardson nämner i boken *Våtmarker som kvävefällor* att våtmarker tar upp närsalter från vattnet. I princip samtliga som intervjuades ansåg att våtmarker är bra för miljön. Vetskapen om att våtmarken fungerar som kvävefälla, är spridd, men ingen nämnde att den också reducerar mängden fosfor och bekämpningsmedel i våra vattendrag, vilket nämns i Leonardsons bok (Leonardson, 1994). Det framgick annars att miljöfrågan är mycket viktig. Det är till stor del tack vare miljöaspekten våtmarkerna har anlagts. En informant ansåg till och med att anläggningen gjordes till största del med tanke på kväveupptaget. Många informanter har iakttagit att den biologiska mångfalden har ökat i området kring våtmarken. Den största förändringen efter omställningen är att fler fåglar vistas på gården. Huruvida fåglarna är ett positivt eller negativt tillskott på gården var det spridda åsikter om. Cirka hälften av de som intervjuades uppskattar fåglarnas vistelse på deras gårdar. Det värde som fåglarna ger är större än den negativa skadegörelsen de kan förorsaka. Intressant hur en sak kan ses som ett besvär för vissa och som mycket positivt för andra. Det är glädjande att få höra de positiva tankegångarna gällande fågellivet, flera jordbrukare har kommit till insikt att vi människor inte är enväldshärskare på denna jord, utan vi måste dela med oss och ge tillbaka till djuren.

Några av de informanter som inte har anlagt någon våtmark, ansåg att fåglarna är den största faktorn till att det ej finns någon våtmark på gården. Informanterna nämnde bland annat att tusentals gäss har gjort stor skada på fälten, således finns en rädsla att våtmarker för med sig ökat antal fåglar. En av de som intervjuades ansåg tvärtom att det inte är våtmarken på gården som lockar fåglarna till fälten - de kommer ändå. Informanten tyckte att skadan är marginell. Flertalet av de som inte tycker om fåglarnas vistelse är varken jakt- eller djurintresserade. Löfroth tar upp, i rapporten *Våtmarkerna och deras betydelse*, att dessa utgör biotop för ett stort antal våtmarksbundna växt- och djurarter (Löfroth, 1991). Just djurlivet visade sig spela en stor roll antingen man vill anlägga våtmark eller inte. Grodor kan bland annat använda våtmarken som levnadshabitat och dessa nämndes som spännande och intressanta av några informanter. Detta är ännu en positiv aspekt som kan göra att fler jordbrukare blir intresserade av att bygga dammar. Detsamma gäller inplantering av kräftor och fisk.

Enligt informanterna ser privatpersonerna som lever nära våtmarkerna positivt på dessa, dels tack vare det rika djurlivet, dels för rekreationen. Att grannar inte är negativa till våtmarksanläggningar leder till att fler kan anläggas, genom att ingen överklagar och/eller gnäller före och efter implementeringen. Om fler grannar sätter sig emot resulterar detta i att mindre våtmarker anläggs. En av de intervjuade har fått klagomål från sin granne, som är jordbrukare. Grannen har klagat på att våtmarken för med sig för mycket fåglar. Problematiken kring motsättningar mellan grannar kan vara svåra att lösa. Grannen måste få rätt information på ett ödmjukt sätt. Det har stor betydelse att relationen mellan grannarna är god och långsiktig.

En annan mycket viktig orsak till att våtmarkerna har anlagts är att de naturliga förutsättningarna finns på gården. Merparten av de intervjuade nämnde detta, både de som anlagt våtmark och de som inte har gjort detta. En del menar att det måste vara möjligt rent tekniskt, med tillräcklig tillrinning och så vidare, medan andra som inte har någon våtmark, ansåg att våtmarken är ett hinder i det rationella jordbruket. Det påpekades att logistiken blir sämre och slitaget på maskiner ökar. Alla informanter som genomfört en våtmarksanläggning gjorde detta på mark som inte kunde odlas rationellt av olika anledningar. Ofta har våtmarkerna placerats på sumpig, dåligt dränerad mark. Att kunna omställa åkermark som har sämre egenskaper anses som lämpligt för de flesta, men då måste ju först och främst en positiv inställning till våtmarker finnas hos jordbrukaren.

Det estetiska värdet spelar stor roll i våtmarksbyggandet. Just detta tar Michael Löfroth upp i sin rapport. Våtmarken skapar en karaktär av ursprunglighet, orördhet och har stor betydelse för rekreation (Löfroth, 1991). Samtliga som intervjuades är överens om att våtmarkens skönhet har stor betydelse. Det estetiska värdet ger livskvalité till jordbrukaren dels genom att själv skåda den, men också genom att kunna visa hur fin den är för sina vänner. Att våtmarken kan vara ett "skrytbygge" för vissa är en intressant aspekt. En informant planerade att plantera träd och bygga en bro vid sin damm. Vem vet, i framtiden kommer det kanske vara stor prestige i att anlägga våtmarker. För implementeringstakten vore detta bra. Faktum är att några av dem som intervjuades anlade våtmarken efter att de har sett sina grannars natursköna dammar, vilket ledde till att den egna anläggningen blev ett faktum.

Teorin kring hur viktiga anläggningsstöden är visade sig vara spritt bland informanterna. En del påstår att en höjning av bidragen inte kommer resultera i fler våtmarker. Andra tror att det ej skulle göra någon skillnad om bidragen höjs eller sänks. Den sistnämnda teorin motiveras med att anläggningen görs av natur- och miljöintressen. Om det finns tillräckligt stora intressen i ämnet spelar det ingen roll att inkomsten minskar. Om mervärdena är större än nackdelarna kommer inkomstförlusten i andra hand. Många tankegångar fanns kring inkomstfrågan bland de intervjuade. I dagens jordbruk som är präglad av konkurrens och rationalisering, är lönsamheten viktigare än någonsin. Vissa ansåg att högre bidrag borde fås med tanke på inkomstförlusten. Utan stödet skulle inte någon våtmark anläggas, nämnde några. En informant tänkte inte genomföra ett våtmarksbygge i tron på att bidragspotten var slut. Detta visar hur pass viktiga bidragen är. Att hela 61 % av våtmarkerna som

anlades i Skåne under perioden 2000-2010 var finansierade av Landsbygdsprogrammet, styrker detta antagande (Lundström et al., 2001).

Det är också viktigt att de ansvariga myndigheterna gör rättvisa höjningar och/eller sänkningar av stöden. Annars kommer ett stort missnöje att utbredas. Är det värt att få en inkomstsänkning på grund av en våtmarksanläggning? Under intervjuerna ansåg en informant att varje kvadratmeter måste utnyttjas på lönsammaste sätt för att företaget ska kunna överleva. Troligtvis handlar det om att prioritera. Jordbrukare måste finna många mervärden i våtmarken för att en anläggning ska kunna genomföras. Om viljan är tillräckligt stor accepteras inkomstförlusten. Det gäller att nå ut med alla mervärden för att få fler våtmarker i vårt land. Attityden och kunskapen om våtmarker måste bli bättre bland allmänheten. Trenden måste vända för att målen "ingen övergödning" ska kunna nås. Det känns som om de som inte vill bygga våtmark letar efter nackdelar. De som däremot har anlagt och/eller vill anlägga våtmark ser fler positiva aspekter än negativa med våtmarken. Vissa betonar att det är viktigt att våtmarkerna förs vidare till nästa generation och inte växer igen. Ett exempel på motivering för anläggning, är att det alltid har funnits en damm på gården och man vill att det också ska finnas våtmark i framtiden.

Mer information i ämnet "våtmarkens betydelse" måste nå ut till allmänheten, framförallt till jordbrukare. Alla är definitivt inte medvetna om våtmarkens värde. Det är därför viktigt att hela samhället har vetskapen om hur stor betydelse våtmarker har för miljön, djurlivet och för oss själva. Om budskapet når fram till ett större antal kommer antagligen fler våtmarker byggas. En av de som intervjuades ansåg att större gårdar har enklare att avsätta mark för att anlägga våtmark. Denna informant har själv en stor gård och teorin fortsätter med att mindre gårdar försöker få ut så mycket lönsamhet som möjligt av den mark som innehas. Detta resonemang stämde inte alls överens med resten av de intervjuades åsikter. Trots att några av informanterna har mindre gårdar ser de inte våtmarkerna som något hinder. Det var till och med så att informanter med mycket mark inte låtit anlägga någon våtmark.

Strand skriver i sin broschyr att använda våtmarker för bevattning på sommaren gör att en vattennivåsänkning skapas, vilket är positivt. I och med att vattennivån varierar stressas igenväxningsvegetationen, som leder till att den inte breder ut sig för mycket i våtmarken (Strand, 2006). Det är förvånande är att ingen nämnde att våtmarken kan användas till bevattning. Detta beror troligtvis på att jordbrukarna i Segeåns avrinningsområden inte har något stort behov av bevattning. På till exempel Öland är behovet av bevattning däremot stort, med torra somrar och odling av trädgårdskulturer. Där finns inte heller särskilt många borrhål som man kan använda till bevattning, vilket finns i bland annat Skåne. Våtmarkerna på Öland får därför ytterligare betydelse, eftersom de även används till bevattning.

SLUTSATSER

Den troligtvis viktigaste faktorn till att våtmarker anläggs är att ett brinnande intresse från jordbrukarens sida finns. Så länge markägaren känner flera mervärden med våtmarken spelar det ingen roll om gården är liten eller stor, samt hur pass bra lönsamheten är. De som inte ville anlägga en våtmark motiverade detta med brist på pengar, intresse, att marken arrenderades och att våtmarken för med sig skadegörare. Av dessa anledningar är det troligtvis brist på intresse som är mest avgörande om en våtmark anläggs eller inte. Därför har det stor betydelse att mer information om våtmarker sprids till jordbrukare. På så sätt kan fler bli intresserade av en våtmarksanläggning. Om fler blir medvetna om våtmarkens alla fördelar kommer intresset öka. När intresset och vetskapen ökar kommer fler våtmarker också att anläggas.

Det är av stor betydelse att informationen kring anläggningsstöden sprids, så att alla jordbrukare är medvetna om att de finns. I intervjuerna framgick tydligt att många tyckte att stöden är viktiga för att våtmarker anläggs. Att slopa stödet skulle på lång sikt antagligen resultera i att mindre antal våtmarker byggs. Hypotesen att en bidragshöjning skulle göra att fler jordbrukare blir intresserade av att anlägga våtmark, var det delade åsikter om. Dock skulle en höjning troligtvis leda till att fler jordbrukare skulle anlägga våtmarker. Detta resonemang grundas på att nästan samtliga informanter nämnde att ekonomin spelar en stor roll om våtmarksimplementering ska ske eller ej.

Fåglarnas vistelse på fälten var det många olika uppfattningar om. För verkligen våtmarken med sig ökad skadegörelse från fåglar? En väl genomförd undersökning i ämnet borde kunna lösa problemet. Det skulle därför vara bra att hitta fördelaktiga argument och lösningar på fågelbekymret som många jordbrukare känner. Det gäller att få jordbrukarna att se de värdefulla möjligheterna. Jordbrukare måste bli medvetna om alla positiva aspekter som de kan få ut av våtmarken, för att anläggandet av våtmarker i odlingslandskapet ska öka.

De som inriktar sin gård på rationell växtodling med mycket mark var generellt mer negativt inställda till våtmarker. Medan de med mindre mark och/eller andra inkomstgrenar såsom djuruppfödning eller arbete vid sidan om, fann överlag mer positiva saker med våtmarken. De såg mer fördelar än nackdelar med våtmarken. Huruvida våtmarker kommer att anläggas i odlingslandskapet i framtiden återstår att se. De kommer behövas för att nå målet ingen övergödning. Vattenbristen ökar ständigt i världen och våtmarken som vattenmagasin kan spela allt större roll i framtiden.

REFERENSER

Skriftliga

Andersson, K. (2012) *Multifunctional Wetlands and Stakeholder Engagement - Lessons from Sweden*. Stockholm: Stockholm Environment Institute, Working Paper 2012-08.

Denscombe, M. (2009) *Forskningshandboken*. 2. omarbetad uppl. Lund: Studentlitteratur.

Corbett, J. (2006) *Communicating Nature - How We Create and Understand Environmental Messages*. Washington D.C: Island Press, ISBN 1-59726-068-1.

Hagerberg, A., Krook, J. & Reuterskiöld, D. (2004) *Åmansboken - vård, skötsel och restaurering av åar i jordbruksbygd*. Landskrona: Saxån-Braåns Vattenvårdskommitté.

Jordbruksverket. Hemsida [online] (2012-02-17) Tillgänglig: http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/ersattningforutvaldmiljo/anlagga_ellerrestaureraenvatmark.4.6a459c18120617aa58a80006922.html [2013-01-31]

Leonardson, L. (1994) *Våtmarker som kvävefällor - Svenska och internationella erfarenheter*. Solna: Naturvårdsverket, Rapport 4176.

Lundström, T., Wolfhagen, A. & Österling, L. (2001) *Från idé till våtmark i Skåne - broschyren för dig som funderar på våtmark*. Malmö: Greppa näringen, Broschyr version 1.

Länsstyrelsen i Skåne län. Hemsida [online] Tillgänglig: <http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/miljo-och-klimat/vatten-och-vattenanvandning/vatmarker/Pages/index.aspx> [2013-01-31]

Löfroth, M. (1991) *Våtmarkerna och deras betydelse*. Solna: Naturvårdsverket, Rapport 3824.

Persson, J. (1998) *Utformning av dammar: en litteraturstudie med kommentarer om dagvatten-, polerings- och miljödammor*. Göteborg: Chalmers Tekniska Högskola, Institutionen för vattenbyggnad, Rapport Series B, 64.

Persson, J. (2007) *Dammars form: hydrauliska aspekter på anläggning av dammar*. Göteborg: Melica media.

Strand, J. (2006) *Skapa en våtmark - praktiska råd från Greppa näringen*. Malmö: Greppa näringen, Broschyr nr 11.

Svensson, R. & Glimskär, A. (2001) *Småvatten och våtmarker i odlingslandskapet*. Jönköping: Jordbruksverket, Broschyr.

Svensson, R. & Glimskär, A. (1993) *Våtmarkernas värde för flora och fauna - Skötsel, restaurering och nyskapande*. Solna: Naturvårdsverket, Rapport 4175.

Tonderski, K., Weisner, S., Landin, J., & Oscarsson, H. (ed.) (2002) *Våtmarksboken: Skapande och nyttjande av värdefulla våtmarker*. Göteborg: VASTRA-rapport 3.

Muntliga

Persson, Jesper, Forskare, SLU. Alnarp. 10 januari 2013.

Regnéll, Gösta, Våtmarksstrateg, Länsstyrelsen Skåne. Malmö. 30 januari 2013.

Wolfhagen, Anna, Fiske- och vattenvårdsenheten, Länsstyrelsen Skåne. Malmö. 7 februari 2013.

BILAGA 1. INTERVJUGUIDE

- 1. Ålder?**
- 2. Vilken inriktning har gården?**
- 3. Hur mycket areal brukas?**
- 4. Vad innebär/skulle det innebära för dig att ha våtmark på fastigheten?**
  - *Hur ser du på att ha våtmark i anslutning till den mark du brukar? Vilka för- respektive nackdelar finns?*
  - *Vad finns det för värden i att ha våtmark i odlingslandskapet?*
  - *Hur värderar du våtmarken i förhållande till användning, biologisk mångfald och rekreation?*
  - *Hur stor betydelse har stöden?*
  - *Hur ser du på våtmarkens roll i odlingslandskapets utveckling?*

BILAGA 2

A, 52 år, 170 hektar, växtodling

År 2010 anlades en våtmark på arrenderad mark. Platsen för anläggningen var sumpig åkermark, som tidigare varit ängsmark. Marken omkring var sank och genom anläggningen av våtmarken ville informant A att den närliggande åkermarken skulle bli mindre sumpig. Än så länge har han inte märkt någon skillnad. A gjorde våtmarken främst med tanke på miljön, för att få en kvävefälla. Det positiva med våtmarken är just att det påverkar miljön positivt och kan hjälpa till att dränera marken bättre, anser A. Han tycker att det negativa med våtmarken är skötseln som behöver göras varje år i form av att slå sly. Informanten kommenterade att inkomsten blir mindre om en våtmark anläggs, i och med minskning av åkerarealen och därmed inkomsten. Han tycker att det borde finnas möjligheter till högre bidrag, på så sätt skulle troligtvis fler jordbrukare anlägga våtmarker. Det är dock svårt att hitta lämpliga marker och tillräckligt stora avrinningsområden.

B, 64 år, 1000 hektar, växtodling

B har inte anlagt någon våtmark, då han tycker att gården inte har tillräckligt bra förutsättningar. Gården måste ha en lämplig plats för att det ska vara långsiktigt rätt att anlägga en våtmark. Informantens gård har bra arrondering och om han skulle bygga en våtmark skulle arronderingen försämrats. Han konstaterar att om man till exempel skulle placera dammen i mitten av ett stort fält, skulle han bli tvungen att köra dubbla gånger med gödning, bekämpningsmedel och vid jordbearbetning, vilket belastar miljön. Logistiken blir också sämre och det skulle bli ett ökat slitage på maskiner. Informant B tror inte att en höjning av bidragen skulle resultera i att fler bönder kommer att genomföra våtmarksanläggningar. En våtmark anläggs som en långsiktig investering, huvudsakligen för miljön. Han är själv intresserad av jakt och förstår att våtmarken gör gott för faunan och jaktlivet, men i och med att de naturliga förutsättningarna inte finns på gården, tänker B inte anlägga någon våtmark.

C, 67 år, 700 hektar, växtodling

C anlade en våtmark på en åker som ofta blev till en liten damm. Dräneringsrören låg grunt och förstördes ibland vid plöjning. Informanten var ofta tvungen att så senare just där på grund av den vattenmättade jorden. Första åren stötte han inte på några problem, men nu har det blivit två surhål likt två små sjöar nära våtmarken. Detta är ett problem som måste åtgärdas, anser han. Antagligen är det våtmarken som läcker ut vatten till den intilliggande åkermarken. Dammygget gjordes tack vare miljö- och jaktintresse från ägarnas sida. Informant C påpekar också att de fick ett bra bidrag för anläggningen, vilket är positivt. Ägarna som inte brukar jorden har ett stort jaktintresse. De bryr sig inte om att arronderingen på fältet blir sämre. De uppskattar att fler änder och gäss befinner sig på deras mark. Våtmarken ligger mitt på ett stort fält, långt bort från någon allmän väg. Därför har tyvärr våtmarken inte något stort rekreativvärde för så många. Gården har flera våtmarker med bland annat kräftor. Bland våtmarkerna finns så kallade mägergravar och dödisgröpar, en av vardera.

Märgelgravar användes förr till att gräva fram kalkrik jord för att lägga på åkrarna. Dödisgropar är större och grundare än märgelgravar och är en rest från istiden. Dessa två röjs med slängskopa för att hållas i bra skick för kräftfiske. Informant C tror att större gårdar har lättare att avsätta mark för våtmarker, då mindre gårdar som inte har mycket mark, försöker få ut så mycket lönsamhet som möjligt av den mark de äger.

D, 70 år, 133 hektar, växtodling

Våtmarken på gården är 5 år och anlades på naturligt låg mark, som inte var odlad tidigare, utan det låg ett öppet dike mitt i marken. Denna mark var sumpig och var full av buskar och sly. Informant D blev kontaktad av länsstyrelsen som hade sett marken och ansåg att den var mycket lämplig för en våtmarksanläggning. D hade tidigare också sett liknande våtmarker i Trelleborgsområdet och tyckte de var mycket fina. Informanten mår bra av fåglarna och ankorna som ofta besöker dammen. Miljöersättningen som man får för att dammen sköts tycker han inte är så viktig. Detta resonemang grundar sig på det låga beloppet. Däremot är anläggningsstödet viktigt, anser han. Utan stödet hade det inte varit aktuellt för honom att bygga dammen. I och med att marken där våtmarken anlades inte var möjlig att omställa till åkermark, var bygget det bästa alternativet, enligt informanten.

E, 60 år, 32 hektar, häst- och amkouppfödning

Tidigare fanns en granskog där den nuvarande våtmarken är. Granskogen blev angripen av granbarkborren och skogen var tvungen att avverkas och blev senare till ett kärr. Informant E och hennes man ville hellre se en vacker vattenspegel på platsen och anlade därför våtmarken. Just den estetiska aspekten och rekreationen var den största anledningen till bygget. Under sommarhalvåret går informanten dagligen förbi våtmarken på sin väg till djuren, vilket ger henne hög livskvalité. Dock grävdes våtmarken för grunt till att börja med, den höll på att växa igen. Därför var de tvungna att gräva om den lite djupare en tid efter anläggningen. Informanten har lagt märke till att den biologiska mångfalden har ökat i området kring våtmarken, med bland annat ökat antal fåglar, vilket glädjer henne. Gården drivs småskaligt och våtmarken ses inte som något hinder i växtodlingen. På gården finns beten och vallodling.

F, 44 år, 370 hektar, värphönsuppfödning

Våtmarken anlades för fyra år sedan. Det hela började med att informant F arrenderade mark av en granne. Denna granne ville anlägga en damm och detta tyckte informanten verkade intressant. Våtmarksbygget avsågs tyvärr på grund av att det fanns borrhål i närheten, som skulle kunna komma till skada om en våtmarksanläggning skulle ske på platsen. Informanten ville gärna ha en våtmark och bestämde sig därför att anlägga en på sin egen gård. Våtmarken ligger på ett lågt läge som inte gick att odla rationellt. Han tycker det är trevligt med dammen, men han ogillar alla fåglar och gäss som den för med sig. Informant F har inte något jaktintresse och tycker att fåglarna är för många. Fåglarna gör skada i den nysådda grödan samt i den växande grödan. Han vill inte bygga fler våtmarker i framtiden.

Informanten framhåller också att han inte skulle ha byggt våtmarken utan något anläggningsstöd.

G, 60 år, 16 hektar, växtodling

Sedan tidigare finns en äldre mosse på jordbrukarens gård, vid sidan av denna går det en väg som brukar bli översvämmad under vårflödet. Därför anlade informant G två nya våtmarker i etager. Dessa har gett bättre nivåreglering och lett till att vägen har blivit mindre översvämmad. Informanten har ett stort natur- och djurintresse, vilket var stor anledning till våtmarksanläggningen. Han har ett jobb vid sidan av jordbruket och fann att odlingen på en viss del av marken gick plus minus noll. Detta gjorde att en våtmark inte minskade inkomsterna. Visserligen har priserna på grödorna han odlar ökat den senaste tiden, men han ångrar absolut inte bygget. I den äldre dammen finns det fisk, bland annat gäddor. Informant G tycker att detta är mycket roligt, men tyvärr så åt fiskarna upp många fågelungar, vilket resulterade i att det inte finns särskilt många fåglar som häckar i den dammen. I de nya våtmarkerna finns det dock ingen fisk. Därför brukar många ankor och svanar vistas där, vilket informanten njuter av. En annan positiv sak med våtmarkerna är att kring dem har han sett flera små ovanliga gröna grodor. I de nya våtmarkerna har också kräftor från grannens damms dräneringsrör hittat hela vägen till informantens våtmarker. Att beståndet ökar är glädjande, tycker han. Informanten kan inte se några större nackdelar med våtmarksanläggningen. Det enda han inte är nöjd med är att anläggningsstödet ökade kraftigt från 20 000 kr till 70 000 kr strax efter att han fått ut sitt stöd. Informant G anser att höjningar självklart ska göras, men en sådan stor höjning kändes lite orättvis. Han vill att fler av grannarna ska anlägga våtmarker, på så sätt skulle vattennivåregleringen fungera bättre.

H, 47 år, 16 hektar, bete och vallodling, hundpensionat

Informant H är femte generationen på gården och hon driver den tillsammans med sin man. Det har alltid funnits våtmark på gården, hon vill inte att detta ska upphöra. Informanten har haft funderingar på att rusta upp en äldre damm som finns på fastigheten. Den gamla dammen håller på att växa igen, så en utgrävning och röjning planeras i framtiden. För närvarande är det de ekonomiska och tidsmässiga förutsättningarna som sätter stopp för bygget. Investeringar och mycket tid har lagts på deras hundpensionat. För tillfället är det ingen vattenspegel på den äldre dammen. Detta är något som informanten vill ha, då hon anser att det ser vackert ut. Häger, ankor och glador ser hon ofta vid dammen och om denna skulle växa igen skulle det inte vara bra för djuren. Informant H anser att fler jordbrukare borde anlägga våtmarker och följa naturens gång.

I, 58 år, 59 hektar, utarrenderad växtodling

För sex år sedan anlade informant I en våtmark på åkermark där en underjordisk källa finns. Åkermarken var ofta vattenmättad och kunde inte dikas ut. Därför var det ett perfekt ställe att anlägga våtmarken på. Enlig informanten hade han inget annat val än att göra en våtmark på platsen, men det har visats sig vara roligt att ha en sådan. Han tycker den ser snygg ut, det är trevligt att vila ögonen på den. Informant I

finner så pass många mervärden med våtmarker att han planerar att anlägga en till i framtiden. Han poängterar att han inte anlagt våtmarken utav ekonomiskt syfte, utan tack vare andra intressen såsom djurlivet och det estetiska. Informanten planerar också att plantera träd runt dammen. Han uppskattar gässen och svanarna som häckar kring dammen, det gör däremot inte hans arrendator. Fåglarna förstör tyvärr mycket av de intill liggande fältens grödor, vilket är negativt. Både informantens arrendator och jordbrukaren som har granngården har klagat på detta. Privatpersonerna som bor i närheten ser dock bara positivt på dammen. Informant I tror inte att antalet våtmarker kommer att öka i trakten. Jordbrukarna behöver nyttja varje kvadratmeter på lönsammaste sätt för att överleva och driva ett lukrativt jordbruk, menar han.

J, 42 år, 50 hektar, växtodling och köttproduktion

Informant J har en gammal mosse på gården men han har inte anlagt någon våtmark själv, då inte något större intresse för detta finns. Han har dock haft sina funderingar, men det är inget som har blivit av. Att anlägga en våtmark skulle öka antalet fåglar ännu mer, tror informanten. Under vintern har tusentals gäss gjort skada på hans fält. Gården driver ett rationellt jordbruk och då finner han ingen anledning att ställa om åkermarken till våtmark. Detta skulle leda till att gården inte blir lika rationell, påpekar han. Informanten menar också att det bör finnas naturliga förutsättningar på gården för att ett bygge ska genomföras. Visst är det bra för miljön med våtmarker, men det är liten lönsamhet i jordbruket som det är, anser han. Informant J har heller inget jaktintresse så någon våtmarksanläggning kommer troligtvis inte att göras i framtiden.

K, 56 år, 200 hektar, växtodling

Informant K har inte anlagt någon våtmark på gården, som han arrenderar av sin far. Att informanten inte äger marken anser han är det första hindret till ett våtmarksbygge. En annan anledning till avsaknaden av våtmark är att han trodde att man inte längre fick något bidrag för att anlägga våtmarker, han trodde att pengapotten var slut. Han anser sig inte heller ha tid för att anlägga en våtmarkoch något stort intresse i ämnet har han inte heller. Om informanten kunde få ett skäligt bidrag för en anläggning skulle han dock kunna tänka sig ett bygge på en ängsmark, där en rationell växtodling inte kan drivas. På denna ängsmark går det inte att köra stora maskiner, så det skulle kunna vara ett alternativ att omställa denna mark till våtmark, anser han. Om bidragen ökar tror informant K att fler jordbrukare skulle anlägga våtmarker. Informanten ogillar när gäss förstör hans grödor, vilket också är en anledning till att han inte har anlagt någon damm.

L, 77 år, 55 hektar, arrenderad växtodling

För tjugo år sedan anlade informant L sin första våtmark. Han har varit nöjd med bygget och anlade därför en till för fem år sedan. Det positiva med våtmarker är att de är kvävefällor och de ger en fin miljö med ett rikt djurliv. Vattenfördröjning och minskning av översvämning ser L också positivt på. L har ett stort jaktintresse och finner inte att fåglarna förstör hans grödor allt för mycket. Många jordbrukare ser fåglarna som en belastning. Informant L anser däremot att fåglarna är fina att

beskåda. Dessutom brukar han jaga grågäss i anslutning till våtmarken, vilket han tycker är trevligt. På gården finns också energiskog och viltåkrar som genererar en stor viltpopulation. I framtiden tror informanten att våtmarksarealen i Sverige kommer att öka. Men det gäller att gården har de rätta förutsättningarna, med ett lågt läge och närhet till vattenområde. L har också klart för sig att om man minskar åkerarealen och anlägger våtmark, sjunker också inkomsterna. Dock värderar L våtmarkens värden högre än inkomstförlusten. Dessutom anser L att vi människor har ett ansvar gentemot naturen. Vi måste återställa den så gott vi kan, menar informanten.

M, 63 år, 40 hektar, växt- och fruktodling

På gården anlades 2012 en våtmark omfattande tre hektar. Det var en konsult från Ekologgruppen som ansåg att det var en lämplig plats för anläggning, då marken har ett öppet dike som leder till Segeå. M hade tidigare varit sugen på att genomföra ett dammbygge, i och med att han såg hur natursköna grannarnas våtmarker blev. Tidigare var det ett igenvuxet kärr på platsen för anläggningen. Informanten uppskattar många saker med våtmarken, bland annat det rika djurlivet, med enormt mycket djur. Det finns gott om fåglar och vilt vid våtmarken. Intill våtmarken anlades också en liten damm som är tänkt att nyttjas av en ovanlig grodart. Detta har gjorts för att bevara denna art, vilket han tycker ska bli mycket spännande att följa. Grodorna brukar höras under parningstiden, vilket M tycker är roligt. Våtmarken har också några småöar där svanar ofta syns. Hägrar brukar också synas intill dammen, i och med detta finns således fisk i våtmarken. Att blicka ut från huset och se och höra djurlivet, samt att njuta av den fina vattenspegeln är värt mycket, anser M. Informantens vänner blir hänförda när de kommer till gården och ser harmonin som våtmarken tillför. M ser också andra fördelar såsom kvävefälla, bättre vattenfördelning och att vårbruket kan börja tidigare, tack vare snabbare upptorkning av marken. I framtiden har han tänkt anlägga en brygga vid våtmarken. Att inkomsten minskar på grund av våtmarken är det lilla i sammanhanget, tycker M.

N, 51 år, 150 hektar, växtodling

Av en slump fick N tips av en vän att det är möjligt att få stöd för att anlägga våtmarker. Utan detta tips tror informanten inte att han skulle ha anlagt någon våtmark. Han tycker att våtmarken är ett positivt inslag i naturen med ett stort estetiskt värde, tack vare den vackra vattenspegeln. Det var tidigare en igenvuxen damm på marken. Nu brukar det finnas många olika sorters fåglar vid dammen. Detta tycker informanten är trevligt, men tyvärr förstör fåglarna en del i hans fält. Men N tror inte att det hade blivit mindre skadegörelse om dammen inte fanns. Fåglarna skulle troligtvis kommit till hans fält ändå, tror informanten. Han anser sig dra sitt strå till stacken genom anläggningen och våtmarken kommer att finnas kvar på gården genom flera generationer. Vattenmagasineringsen är ytterligare en positiv aspekt som gör att marken i området får mindre risk att översvämmas, nämner han. N anser sig vara en modern bonde som försöker driva ett rationellt och samtidigt hållbart jordbruk. Det kan dock vara svårt att vara konkurrenskraftig om intäkterna minskar. Han anser bland annat att USA och Ukraina storleksrationaliserar för mycket och de tänker för lite på hållbarhet. De inriktar sig nästan enbart på att få hög avkastning, vilket inte är bra för miljön på lång sikt. Pengar styr mycket. Om till

exempel mark köps för 400 000 kr/hektar är det svårt att avsätta någon plats för våtmark och samtidigt betala lånen, anser N. Har man tillräckligt med pengar och inte belånad mark tycker N att fler bönder borde anlägga våtmarker. Då ska de i så fall anläggas i kanten på åkern och inte mitt i ett fält, vilket förstör fältets arrondering. Man bör också ha en bäck i anslutning till marken, anser informanten, annars får man inget stöd. Det som han tyckte var negativt med just sitt anläggningsbygge var att han inte fick utforma våtmarken som han själv ville. Om de skulle gjort som informant N önskat, hade han inte erhållit fullt stöd.

O, 63 år, 150 hektar, arrenderad växtodling

Informant O försökte få bidrag för att anlägga en våtmark, men detta avslogs då två stora telekablar, med ett djup på 60 cm, finns på marken. Alla andra kriterier var uppfyllda, men på grund av telekablarna blev det för komplicerat och ansökningen avslogs. Dock har informanten tidigare själv grävt en liten damm. Där har han planterat in fisk som sportfiskare fiskar. Informanten tycker att våtmarker är bra för viltet och han har tidigare planterat ut fasaner på gården. På egendomen brukar fasaner och gäss utfodras med cirka fem ton vete per år och cirka 100 gäss brukar skjutas per år. Informanten ser inte mycket negativt med våtmarker, däremot kan det i ett stort rationellt jordbruk vara ekonomiskt ineffektivt att minska åkerarealen. Själv tycker han att inkomstförlusten är marginell. Odlingslandskapet kommer att se ut som en öken om fler våtmarker försvinner och därför är det viktigt att våtmarkerna inte minskar, anser informant O.